

EUROOPA PÕHISEADUSE LEPING

**EUROOPA LIITU ÜHEKS RIIGIKS MUUTVA
PÕHISEADUSE ANALÜÜS**

Koostaja

Anthony Coughlan

Tallinn 2005

Originaali tiitel:

**THE TREATY ESTABLISHING A CONSTITUTION
FOR EUROPE**

**An analysis of the Constitution that makes the
EU into a State**

Väljaande ingliskeelne tekst asub aadressil
[http://www.planet-thanet.fsnet.co.uk/constitutions/
analysis_of_the_EU_constitution.htm](http://www.planet-thanet.fsnet.co.uk/constitutions/analysis_of_the_EU_constitution.htm)

Eestikeelne tekst asub aadressil
<http://www.iseseisvus.ee>

Teine trükk
Tõlkija Luisa Tõlkebüroo OÜ
Toimetaja Anti Poolamets
Kujundaja Karl-Kristjan Videvik
Väljaandja MTÜ Teabekeskus Oma Riik

Trükitud:
OÜ Meediatänav

Väljaandmist toetasid Avatud Eesti Fond ja Riigikantselei Euroopa
asjade talitus
Levitamine ja paljundamine – vaba ja piiranguteta

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Euroopa riigi põhiseaduse ülimuslikkus liikmesriikide põhiseaduste suhtes	7
2. Uue suverääni tunnustamine "jagatud suveräänsuse" asemel	9
3. Lepingutes ja Euroopa põhiseaduses identselt sõnastatud sätete erinev õiguslik mõju	11
4. Kas Euroopa põhiseaduses on ka midagi head?	13
5. Põhiseaduse taust	13
6. Euroopa Liidu demokraatia põhiprobleem	17
7. Kust pärineb põhiseadus? Laekeni deklaratsioon ja tulevikukonvent, mis ei täitnud oma ülesannet	18
8. Euroopa põhiseaduse struktuur	19
9. Uue Euroopa põhiseaduse 11 peamist tunnust	
9.1. Põhiseadusliku aluse andmine Euroopa Liidu riigile	21
9.2. Euroopa Liidu pädevused. Euroopa Liidu ja liikmesriikide pädevused piiritleb Euroopa Kohus	23
9.3. Peamiselt elanikkonna suurusel põhinevad Euroopa Liidu õigusaktid, mis annavad eelise suurriikidele	25
9.4. Liikmesriikidel puudub Euroopa Komisjonis ühe kolmandiku aja jooksul volinik	26

9.5. Uus poliitiline president, Euroopa Liidu välisminister ja diplomaatiline korpus ning Euroopa Prokuratuur	26
9.6. Euroopa põhiseaduse muutmise täiendavate lepingute või rahvahääletusteta	27
9.7. Lojalne toetus Euroopa Liidu välis- ja julgeoleku-poliitikale. Euroopa Liidu kaitsetegevus – valikuvõimalustest kohustuseni	28
9.8 Euroopa Kohus hakkab Euroopa Liidu põhiõiguste harta alusel otsustama meie õiguste üle	30
9.9. Euro saab põhiseaduslikult Euroopa Liidu valuutaks	32
9.10. Euroopa Liidu laialdased lisapädevused	32
9.11. Ideoloogiline põhiseadus	33
10. Alternatiiv Euroopa põhiseadusele	34

Sissejuhatus

Käesoleva analüüsi on koostanud Euroopa Liidu uurimis- ja teabekeskus National Platform. Analüüs põhineb mitmetel allikatel ja selle juriidilist korrektsust on kontrollinud Euroopa õigusega seotud asutused. Selles sisalduvad poliitilised hinnangud pärinevad koostajatelt. National Platform kuulub Euroopa Liidu suhtes kriitilisi organisatsioone ühendavasse liitu The European Alliance of EU-critical Movements (TEAM), mis hõlmab 60 organisatsiooni ja 20 Euroopa riiki, kes tunnevad huvi Euroopa Liidu arengu demokraatlike ja rahvusvaheliste aluste vastu (vt <http://www.teameurope.info>).

National Platform'i sekretär on majandusteadlane ja Dublini Trinity College'i sotsiaalpoliitika emeriitlektor Anthony Coughlan. Euroopa Liidu uurimis- ja teabekeskus National Platform asub Iirimaal aadressil 24 Crawford Avenue, Dublin 9.

“Põhiseadus on Euroopa Liitriigi lukukivi”

Guy Verhofstadt, Belgia peaminister, “Financial Times”,
21.06.2004.

“Esimest korda on Euroopal ühine põhiseadus. Sellest paktist enam tagasiteed ei ole. Euroopast saab pöördumatu projekt, mis on pärast kõnealuse lepingu ratifitseerimist tühistamatu. See on Euroopa jaoks uus ajastu, uus geograafia, uus ajalugu”

Prantsusmaa peaminister Jean-Pierre Raffarin, “Le Metro”,
07.10.2004.

“Teame, et üheksa inimest kümnest ei loe põhiseadust ja hääletavad selle põhjal, mida poliitikud ja ajakirjanikud räägivad. Enamgi veel – kui vastus on eitav, tuleb tõenäoliselt uus hääletus, kuna vastus peab täiesti kindlasti olema jaatav”

Jean-Luc Dehaene, Belgia endine peaminister ja Euroopa Liidu tuleviku konvendi asepresident, “Irish Times”, 02.06.2004

1. EUROOPA RIIGI PÕHISEADUSE ÜLIMUSLIKKUS LIIKMESRIIKIDE PÕHISEADUSTE SUHTES

Euroopa põhiseaduse leping, kui nimetada seda ametliku nimega, ei ole lihtsalt järjekordne Euroopa Liidu leping. Sellega (IV osa artikkel 437) tühistatakse kõik olemasolevad Euroopa Ühenduse ja Euroopa Liidu lepingud alates Rooma lepingust kuni Nice'i lepinguni ning rajatakse pigem uus Euroopa Liit, mis rajaneb oma põhiseadusel. Uus Euroopa Liit oleks õiguslikult ja poliitiliselt praegusest üsna erinev.

Uuest Euroopa Liidust, mis baseerub omaenda põhiseadusel, saab uus Euroopa riik teiste maailma riikide hulgas. Sellest saab noor ja uus, võib-olla küll nõrk riik, kuid siiski riik, millel on põhimõtteliselt kõik riigi põhiomadused. Selle riigi praegused liikmesriigid saavad piirkondade või provintside põhiseadusliku staatuse.

Samal ajal saab Euroopa põhiseadusest Euroopa õigusliku võimu põhialus, mis õigusvõime peamise allikana asendab liikmesriikide põhiseadused. Euroopa Liidu põhiseadus saab osaks meie põhiseadusest, mida ei tohi muuta ilma teiste riikide nõusolekuta. Seepärast on see ligi 60 aastat kestnud Euroopa integratsiooni projektis kõige otsustavam samm, mille eesmärk on muuta EMÜ/EÜ/EL täiesti iseseisvaks riigiks, maailma supervõimuks.

Dokumendi nimetamine põhiseaduslikuks lepinguks vähendab selle tähtsust. Sõnapaar 'põhiseaduslik leping' viitab selle võrreldavusele varasemate Euroopa Liidu lepingutega, nagu Nice'i, Amsterdami, Maastrichti lepingu või ühtse Euroopa aktiga, samas kui kõige tähtsam on asjaolu, et see on nii põhiseadus kui ka leping. Rahvusvahelises õiguses on leping kokkulepe iseseisvate riikide kõrgete lepinguosaliste kui võrdsete sõltumatu partnerite vahel. Põhiseadus on aga riigi alusseadus, millega määratletakse riigi valitsemisinstitutsioonid, seadusandlik protseduur, poliitiliste otsuste tegemise ja elluviimise ning teiste riikidega suhtlemise kord. Kõnealune leping on leping üksnes põhi-

seaduse jõustumiseni. Siis saab sellest meie jaoks siduv põhiseadus, mida me peame järgima.

Euroopa põhiseaduse lepingu I osa artiklis 1 sätestatakse: “Käesoleva põhiseadusega rajatakse Euroopa Liit”. Kuna Euroopa Liit on 1992. aasta Maastrichti lepinguga rajatud liikmesriikide valitsustevahelise koostöö vormis olemas, kavandatakse kõnealuse leping-põhiseadusega Euroopa Liitu, mis oleks õiguslikult ja poliitiliselt oluliselt erinev sellest Euroopa Liidust, mille liikmed me praegu oleme.

I osa artikliga 7 saab uus Euroopa Liit, mis on rajatud omaenda põhiseadusele, esimest korda iseseisva õigusvõime ja autonoomse juriidilise isiku staatuse. Euroopa Liidul ei ole siiani olnud liikmesriikidest eraldiseisvat juriidilist staatust. Praegu on ülemad liikmesriigid, mitte Euroopa Liit. Seda näitab asjaolu, et liikmesriigid võiksid soovi korral igal ajal kokku leppida nii Euroopa Liidu kui ka Euroopa Ühenduse likvideerimises ja suhelda üksteisega nii nagu teised maailma riigid, ja samal viisil, nagu nad suhtlesid omavahel enne 1957. aasta Rooma lepingu sõlmimist, millega asutati Euroopa Majandusühendus (EMÜ).

Põhiseadus aga muudab uue Euroopa Liidu tema üksikutest liikmesriikidest eraldiseisvaks, nii nagu Saksamaa on eraldi Baierist või Brandenburgist, USA Virginiast või Californiast ning Kanada Ontariost. See on kõige olulisem põhiseaduslik samm neile, kes soovivad muuta Euroopa Liidu esimest korda riigiks, iseseisvaks rahvusvaheliseks jõuks.

I osa artikliga 6 sätestatakse, et “põhiseadus ja õigusaktid, mille võtab vastu liidu institutsioon temale antud pädevust rakendades, on ülimuslikud liikmesriigi õiguse suhtes”. Seega on uue Euroopa Liidu põhiseadus ülimuslik liikmesriikide põhiseaduste suhtes potentsiaalselt kõikides riigi poliitika valdkondades; Euroopa põhiseadusega ei kavatseta jätta ühtegi valitsemisala jäädavalt Euroopa Liidu kontrolli alt välja.

Euroopa põhiseadusega seotud peamine küsimus on järgmine: milline põhiseadus on ülimuslik, kas Euroopa või liikmesriigi põhiseadus? See on ju poliitika põhiküsimus. Kelle käes on võim ja õiguspärased valitsusohjad? Euroopa põhiseaduse leping on selge: Euroopa Liidu riik ja selle põhiseadus on esikohal.

Põhiseaduse ratifitseerimise korral saavad Euroopa Liidu liikmesriikidest Euroopa Liitriigi provintsid, kes hülgevad oma riigi demokraatia, sõltumatuse ja poliitilise iseseisvuse ning nõustuvad ametlikult alluma kõrgemalseisvale üksusele nagu igas liitriigis. Eelpool tsiteeritud Belgia ja Prantsusmaa peaministrid, põhiseaduse meisterdajad kontinentaal-Euroopas, on selles osas üsna ausad. Artikli I, varasemas versioonis sätestati selgesõnaliselt, et liit rakendaks enda pädevust “föderaalselt”. Sõna ‘föderaalne’ jäeti välja, sest tõdeti, et see võiks mõnes liikmesriigis takistada põhiseaduse ratifitseerimist. Selle artikliga nähakse nüüd ette, et liit rakendab oma pädevust “ühenduse tava kohaselt”. See on föderaalriiklik lähenemine, isegi kui sõnu ‘föderaalne’ ja ‘riik’ ei kasutata.

Liitriigis luuakse õigusakte kahel tasandil. Föderaalne tasand on provintside või piirkondade suhtes ülimuslik. Pärast kõikide olemasolevate Euroopa Ühenduse ja Euroopa Liidu lepingute tühistamist kohandatakse olemasolevad Euroopa Liidu õigusaktid, mida on kokku ligikaudu 100 000 lehekülge, uuesti Euroopa põhiseaduse lepinguga, justkui oleksid need loodud uue lepinguga kehtestatud põhiseaduse ülimuslikkuse alusel. Samal ajal kantakse Euroopa põhiseaduse lepinguga ligikaudu 40 valitsuse tegevuspoliitika või riikide otsustusvõime valdkonda liikmesriikidelt liidule üle ning tsentraliseeritakse Brüsseli institutsioonides.

2. UUE SUVERÄÄNI TUNNUSTAMINE “JAGATUD SUVERÄÄNSUSE” ASEMEL

Suure osa Euroopa mandri riigiks ja maailma suurvõimuks muutmine, mille puhul 25 iseseisvat riiki muutuvad põhiseaduslikult Euroopa föderatsiooni provintsideks, on märkimisväärt ajalooline sündmus. Nende riikide suveräänsed rahvad ja parlamendid peavad pärast seda järgima õigusakte, mida Brüsselis loovad 25 ministrite nõukogu poliitikut, keda toetab Euroopa Liidu riigiülene bürokraatiasüsteem. See pole enam riikide suveräänsuse jagamine mõnel piiratud valitsemisalal, et saavutada paremini teatavaid kokkulepituid eesmärke. 'Jagatud suveräänsus' on niikuinii olnud eksitav termin, millega püüti üldsuse eest varjata tegelikkust. Suveräänsuse õiguslikul määratlusel ei ole mitte mingit seost rahvusvahelise mõjuvõimega majandusliku jõuga. See viitab riigi ainuõigusele luua oma õigusakte ja sellest tulenevalt rahva enesevalitsemise õigusele. Seepärast ei saa olemas olla jagatud suveräänsust, nagu ei saa ka pooleldi rase olla!

Kui inimesed uskusidki, et Euroopa Liidu liikmeks olekuga kaasnevad mõningad sellised jagatud õigused, siis nüüd osutavad põhiseaduse sätted selle arvamuse ebarealistlikkusele. Põhiseaduse kohaselt kuulub Euroopa Liidu suveräänne võim Euroopa institutsioonidele, Euroopa Liidu Nõukogule, Euroopa Kohtule, Euroopa Komisjonile ja Euroopa Parlamendile, mis on kõrgemalseisvad liikmesriikide õigusaktide ja suveräänsuse suhtes. Euroopa Liit ja selle institutsioonid muutuksid meie uueks suveräänsuse kandjaks. Esimest korda saaksid meist kõnealuse juriidilise isikuga otseselt õiguslikult seotud kodanikud.

Inimene saab olla vaid riigi kodanik. Põhiseaduse kohaselt ei saa meist õiguslikult uue Euroopa Liidu kodanikud mitte ainult aunimetuse poolest, Maastrichti lepinguga ette nähtud täiendusega liikmesriigi kodakondsusele, vaid otseselt õiguste ja kohustustega Euroopa institutsioonide ees (mitte liikmesriikide institutsioonide kaudu). I osa artiklis 10 sätestatakse: "Liidu kodanikel on põhiseadusega ette nähtud õigused ja kohustused".

Euroopa põhiseaduse lõpliku vastuvõtmisega antaks Euroopa Liidule otseselt võim meie praeguse põhiseadusliku süsteemi üle, mis kaitseb meie enda, meie laste ning tulevaste põlvkondade kodanikuvabadusi ja demokraatlikke õigusi. See muudaks meie riigi rahvusvahelist staatust sedavõrd, et meie iseseisvast riigist

saaks kõrgemale Euroopa võimule alluv osariik. Need, kes suruvad meile peale Euroopa põhiseaduse lepingut, tahavad meid ilma jätta demokraatlikust põhiõigusest luua õigusakte, mida oleme nõus järgima, ning õigusest endale valitsus valida.

3. LEPINGUTES JA EUROOPA PÕHISEADUSES IDENTSELT SÕNASTATUD SÄTETE ERINEV ÕIGUSLIK MÕJU

Neljaosalise põhiseaduse I ja II osa moodustavad selle põhi-seadusliku tuumosa. III osaga võetakse põhiseadusesse üle enamik olemasolevaid Euroopa Liidu poliitikavaldkondi ja lisatakse mõned uued. See on kahtlemata põhjuseks mõnede poliitikute seisukohale, millega põhiseadust käsitletakse puhastusena. See on aga nende sätete sisu tähtsuse vähendamine.

Eriti oluline asjaolu on see, et Euroopa Kohus, mis tõlgendab Euroopa Liidu lepinguid ja ratifitseerimise korral põhiseadust, teeb seda ka nende lepingute "sisu ja eesmärkide" suhtes, mis on ära toodud preambulates või muudes lepingute koostajate kavatsusi tõendavates tekstides. Selline lähenemine lähtub kontinentaalsest õigustraditsioonist, mis vastandub ingliskeelsetes riikides olevikutähendust rõhutavale lepingusätete tõlgendamisviisile. Euroopa Kohus on 1992. aasta Euroopa Majanduspiirkonna lepingu kaasuse puhul sätestanud, et kahes eri lepingus sisalduvaid identselt sõnastatud sätteid saab tõlgendada nii, et neil on väga erinev mõju.

Euroopa Liidu õigusliku aluse muutmine, asendades mitmed lepingud kompaktses põhiseadusega, muudaks põhjanevalt Euroopa Kohtu hoiakut kohaldatavate juriidiliste tekstide objektide ja eesmärkide suhtes. Praktikas eeldatakse, et liikmesriikidel lubatakse rakendada pädevusi üksnes neile põhiseadusega jäetud kõrvalistes valdkondades ja isegi siis oleksid nad põhiseaduse alusel kohustatud järgima kooskõla kõrgema staatusega Euroopa Liidu strateegiate või välispoliitika nõuetega, vastavalt nende

üldisele kohustusele "aidata kaasa liidu ülesannete täitmisele ja hoiduda kõigist meetmetest, mis võiksid ohustada liidu eesmärkide saavutamist" (I osa artikkel 5).

Euroopa Liidu lepingulise aluse muutmine põhiseaduslikuks aluseks mõjutaks radikaalselt Euroopa Kohtu poolset lepingu sätete tõlgendamist ja kohaldamist, samuti Euroopa Liidu direktiivide ja määruste reguleerimisala. Edaspidi tõlgendaks Euroopa Kohus kõiki Euroopa Liidu õigusakte riigiõiguslikku jõudu omavate õigusaktidena. Euroopa Kohus käsitaks õigustatult kõiki liikmesriikide valitsemisalasid tegelikult või potentsiaalselt Euroopa põhiseadusele alluvatena.

Kavandatava põhiseaduse ratifitseerimise korral puuduks Euroopa Liidul ainukese olulise riigivõimu valdkonnana ainult maksude kehtestamise võim. Euroopa riigi ehitajad taotleavad seda siis, kui avaneb sobiv võimalus ning põhiseadus annab selleks õiguslikud vahendid. Inimene saab olla vaid riigi kodanik, seega saavad meist õiguslikus mõttes esimest korda põhiseaduse alusel tõelised Euroopa Liidu kodanikud. Tänaeni ei ole Euroopa Liidul iseseisvat õigusvõimet ega autonoomse juriidilise isiku staatust. See staatus oli Maastrichti lepingu kohaselt üksnes Euroopa Ühendusel, mis hõlmas Euroopa Liidu lepingute piiriüleseid valdkondi.

Uus Euroopa Liidu riik rajaneb oma põhiseadusel nagu teisedki riigid. Uuel Euroopa Liidu riigil saab olema elanikkond ja kodakondsus, territoorium, välispiir, valuuta (euro), sõjavägi (Euroopa Liidu kiirreageerimisjõud), varases arengujärgus olevad politseijõud Euroopa Politseiametis ja kohtunikud Eurojustis, seadusandjad ministrite nõukogus ja Euroopa Parlamendis, täidesaatev võim (Euroopa Komisjon), ülemkohus (Euroopa Kohus), poliitiline president (Euroopa Ülemkogu kavandatav president), prokuratuur, inimõiguste kodeks (Euroopa Liidu põhiõiguste harta). Lisaks sellele välis- ja julgeolekupoliitika, välisminister ja diplomaatiline korpus, üha rohkem eluvaldkondi hõlmav föderaalsete õigusaktide kogum, mida vaidluste puhul käsitletakse ülimuslikuna liikmesriikide õigusaktide suhtes, ning õigus sõlmida rahvusvahelisi lepinguid teiste riikidega Euroopa Liidu jätkuvalt laienevates ainupädevuse valdkondades.

Riigil on vaja riiklike sümboleid. Seepärast sätestatakse Euroopa põhiseaduse lepingu I osa artiklis 8, et Euroopa Liidul on oma lipp, hümn, juhtlause ja igal aastal peetav riigipüha – Euroopa päev, põhinedes esimest korda lepingulis-põhiseaduslikul alusel.

Uuel Euroopa Liidul on põhiseaduse kohaselt kontroll või potentsiaalne kontroll kõigi riikliku poliitika valdkondade üle, kuigi uues ja noores riigis võib selle selge toimimine aega võtta. Põhiseadusel rajanev Euroopa Liit võib teiste riikidega võrreldes näida nõrga riigina, millel on mõned eripärased institutsioonilised tunnused, kuid see ei oleks nõrgem kui noor USA pärast põhiseaduse esmakordset vastuvõtmist ning selle muutumist piisavalt tugevaks ja tsentraliseerituks, vältimaks Ameerika kodusõja ajal 1860. aastatel mõne asutajariigi lahkulöömist. Aeg näitab, kas Euroopa Liidu riik järgmiste aastate jooksul tugevneb, laguneb või jääb nõrgaks, kuid lepingu ratifitseerimise ja põhiseaduse jõustumise korral saab ta kahtlemata riigiks.

4. KAS EUROOPA PÕHISEADUSES ON KA MIDAGI HEAD?

Euroopa põhiseaduse lepingus on mõned positiivsed ettepanekud. Selles sätestatakse, et uute Euroopa Liidu õigusaktide üle otsustamisel peetakse osa ministrite nõukogu istungeid avalikult, kuigi enamik arutelusid jääks siiski kinnisteks.

Sätestatakse, et miljon või rohkem Euroopa Liidu kodanikku, kes on pärit "piisavalt mitmest liikmesriigist", võivad esitada Euroopa Komisjonile petitsiooni, et see omakorda teeks ministrite nõukogule ettepaneku uue Euroopa Liidu õigusakti loomise kohta. Komisjon ega nõukogu ei ole kohustatud seda ettepanekut ellu viima.

Subsidiiaarsust käsitlevas protokollis sätestatakse, et Euroopa Komisjon peab saatma liikmesriikide parlamentidele eelteate iga

õigusakti kohta, mille vastuvõtmiseks ta kavatseb ettepaneku teha. Kui üks kolmandik parlamentidest leiab, et ettepanekuga rikutakse subsidiaarsuspõhimõtet, peab Euroopa Komisjon õigusakti ettepaneku uuesti üle vaatama ning otsustama, kas ettepanekut muuta, jätta see muutmata või tagasi võtta.

Samuti nähakse põhiseadusega ette Euroopa Liidust lahkuda sooviva liikmesriigi suhtes kohaldatav menetlus. See menetlus võib seada liidust õiglase lahkumislepingu osas läbirääkimisi taotleva riigi üsna ebasoodsasse olukorda. Euroopa Liidu liikmesriigid võiksid need muudatused soovi korral vastu võtta ka ilma põhiseadusel rajanevat Euroopa riiki moodustamata.

5. PÕHISEADUSE TAUST

Kõige paljastavam Euroopa integratsiooni ajaloo ingliskeelne kirjeldus on esitatud C. Bookeri ja R. Northi teoses “Suur pettus, Euroopa Liidu salajane ajalugu” (Continuum, London and New York). 2005. aasta kevadel avaldati selle raamatu uuendatud väljaanne, milles käsitletakse Euroopa Liidu ajalugu kuni põhiseaduse allkirjastamiseni. Miks selle teose autorid räägivad pettusest? Sellepärast, et Euroopat hõlmava riigi ülesehitamise protsess on läbi viidud samm-sammult ja valitsused on kasutanud selleks riikalist taktikat, võttes 1986. aastast tänaseni vastu viis lepingut, mida liikmesriikides on avalikkusele esitletud vajalikuna majanduskasvu ja töökohtade pärast. Tegelikku riigi ülesehituse poliitilist eesmärki on toetanud üksnes seda projekti edendav poliitiline, majanduslik ja bürokraatlik eliit. Euroopa eri riikide kodanikud ei ole selleks oma nõusolekut andnud, kuigi põhiseadusega pannakse nad esimest korda valiku ette.

Euroopa Liidu riigi põhiseaduseni on viinud järk-järgult viis sammu:

1957. aasta Rooma leping: vabakaubandus, ühine põllumajanduspoliitika, riigiülesed institutsioonid – Euroopa Komisjon, ministrite nõukogu ja Euroopa Ühenduste Kohus;

1987. aasta ühtse Euroopa akt: siseturg, Euroopa Liidu Nõukogu enamushääletuse laialdane kasutamine EÜ õigusaktide loomisel;

1992. aasta Maastrichti leping: eurotsooni ühisraha euro, välja arvatud Suurbritannias ja Taanis, Rootsi loobus *de facto* 2003. aasta rahvahääletuse alusel, ühise välis- ja julgeolekupoliitika alged;

1998. aasta Amsterdami leping: ühise kaitsepoliitika järkjärguline kujundamine;

2003. aasta Nice'i leping: tõhustatud koostöö. Euroopa Liidu riikide allrühmitused võivad kasutada Euroopa Liidu institutsioone omavaheliseks tihedamaks integreerumiseks isegi juhul, kui teised sellega nõus ei ole, luues nii võimaluse ebavõrdse Euroopa Liidu kujunemiseks, mille sisetuuma valitsevad suurriigid.

Euroopa Liidu projekti ajalugu sai alguse 1920. ja 1930. aastatel Jean Monnet' ja teiste algatusel ja edendamisel kümnete aastate vältel. Pärast II maailmasõda andsid projektile tõuke kolm järgnevalt nimetatud tegurit:

- **Riigivõimu motivatsioon**

Tuntud Norra sotsioloogi Johan Galtungi sõnul on ühenduse mõistmise põhivalem järgmine: “Võtta viis purustatud impeeriumi, lisada hiljem veel üks ja muuta see üheks suureks neokoloniaalseks impeeriumiks” (“Euroopa Ühendus, loodav supervõim”, 1973). See ei ole küll ammendav seisukoht, aga selgitab protsesside olemust.

Euroopa Liidu asutamise müüt räägib, et liit loodi esialgu rahu- projektina, mille eesmärk oli vältida sõda Prantsusmaa ja Saksa- maa vahel. Külma sõja ajal oli sõja puhkemine ühe bloki eri liik- mete vahel sisuliselt võimatu. Washington ja Moskva ei oleks seda lihtsalt lubanud. Aatomipomm muutis riikidevahelised sõjad Euroopas niikuinii ebapraktilisteks. Enamik sõdu on kodusõjad. Külma sõja lõpp 1989. aastal tõi sõja pärast 45-aastast relvarahu Euroopasse (Jugoslaaviasse ja Tšetšeeniasse) tagasi.

Euroopa Liidu tõelise ajaloolise mudelina võib esitada Saksa- maa ühendamist 19. sajandil, mis algas tolliliidu ja ühisturuga, siis sai sellest formaalselt võrdsete riikide konföderatsioon ning seejärel ühendatud liitriik, millel oli üks põhiseadus, valuuta, sõjavägi ja valitsus, mis esindas riiki rahvusvaheliselt teiste riikide seas.

- **Majanduslik motivatsioon**

Euroopa suurfirmad püüavad riiklikust kontrollist ja riigi sekkumisest võimalikult vabad olla, et saavutada suuremat tegevusvabadust kasumi maksimeerimiseks. Põhiseadused ei sätesta tavaliselt majandusideoloogiat, mille panevad omavahelistes vaidlustes paika parem- ja vasakpoolsed poliitilised rühmitused, vaid määravad kindlaks erimeelsuste lahendamise üldeeskirjad. Euroopa põhiseaduse lepinguga viiakse aga põhiseaduslike põhimõtete hulka äärmuslik neoliberalism, *laissez-faire*, konkurentsil rajanev turumajandus, mis põhineb riikidevahelisel kaupade, teenuste, kapitali ja tööjõu vabal liikumisel, ning monetaristlik majanduspoliitika. See on eriti sobilik Euroopa Liidu suurettevõtetele, mis on koondunud Euroopa Liidu Tööandjate Föderatsiooni (UNICE) ja Euroopa Tööstusjuhtide Ümarlauda. Nad on olnud Euroopa Liidu lepingute peamised edendajad ning rahvusvahelise Euroopa liikumise suurimad toetajad.

- **Isikliku võimu motivatsioon**

Euroopa Liidu integratsiooniprotsessis kantakse võim riikide valitud parlamentidelt ja valitsustelt väikesele arvule poliitikutele ja bürokraatidele, kes saavad sellega tohutu isikliku võimu. Riigi tasandil moodustavad ministrid valitsuse täidesaatva osa, olles vastutavad parlamendi ning kodanike ees. Kui aga teatav poliitikaalvdkond viiakse üle Brüsselisse, saavad nende riikide ministritest riigiülesed Euroopa Liidu seadusandjad, sõna otseses mõttes oligarhia ehk 25-liikmelise seadusandliku komitee – ministrite nõukogu – liikmed, kes loovad õigusakte 450 miljoni inimese jaoks. Organina on nad tagandamatud. Nad kaugenevad üha enam oma riigi valijaskonnast.

Nad on meeleldi koos teiste ministritega, kellega ollakse sõbraliikult sina peal, võtnud eesmärgiks oma rahva mõjutamise Euroopa Liidu edasise integratsiooni heaks. Selliselt käituvad nii võimulolevad ministrid kui ka opositsiooni kuuluvad parlamendiliikmed, kes sooviksid tulevikus võimule tulla. Seda protsessi on kirjeldatud kui “aeglast riigipööret poliitilise demokraatia vastu”. See tähendab, et liikmesriikide tasandil üritavad riigijuhid jätta oma kaaskodanikud ilma õigusest seadusandlusele ja riikliku võimu korraldamisest vastavalt rahva tahtele.

Avaliku teenistuse tasandil vabastatakse samal ajal liikmesriigi bürokraatiasüsteemide kõrgemad ametnikud olulisel määral oma riigi kontrollist, sest nende volitused kantakse üle Brüsseli bürokraatiasüsteemi, millega nad pidevalt suhtlevad. Seal valmistavad nad ministrite nõukogu jaoks ette Euroopa Liidu õigusakte, mis toimub väljaspool liikmesriikide parlamentide ja isegi Euroopa Parlamendi vaatevälja. Sealjuures saab Euroopa Parlament teha küll muudatusettepanekuid liidu õigusaktide kohta, kuid neid muudatusi ei saa vastu võtta ilma nõukogu ja komisjoni nõusolekuta.

Demokraatia ja vastutus avalikkuse ees väheneb või kaob. See protsess kiireneks Euroopa põhiseaduse ratifitseerimise korral, tekitades ilmselgelt ja paratamatult meie mandril tõsise demokraatia kriisi.

6. EUROOPA LIIDU DEMOKRAATIA PÕHIPROBLEEM

Euroopa Liitu on võimalik muuta riigiks, kuid see riik ei saa olla demokraatlik. Põhjus on selles, et demokraatia tähendab rahva võimu, mida viivad ellu rahva valitud esindajad, kes saavad nii legitiimsuse ja võimu.

Euroopa rahvast ei ole olemas, välja arvatud statistilises mõttes, ja seda ei ole võimalik kunstlikult luua, nagu Euroopa Liit seda teha üritab. Euroopa Liidu 450 miljonit elanikku jagunevad mitmesse rahvusesse, reaalsesse rahvusühiskondadesse, mille liikmed räägivad oma keelt, soovivad luua omaenda õigusakte, valida oma valitsuse ja määratleda iseennast nii, nagu nad on seda teinud paljude põlvkondade vältel – oma valitud esindajate kaudu, kes on nende ees vastutavad.

Euroopa Liitu ei ole võimalik muuta demokraatlikuks mõnede soovitusel järgi sel viisil, et anda õigusaktide loomise õigus 25-liikmelise ministrite nõukogu asemel Euroopa Parlamendile. Stabiilse riigi rajamiseks vajalik demokraatia ei tähenda üksnes enamuse võimu, vaid sellist enamuse võimu, mis põhineb ühiskonnal, rahval, tavaliselt rahvuslikul ühiskonnal, mille liikmed tunnetavad piisavalt ühist identiteeti ja vastastikust solidaarsust. See ajendab vähemust vabatahtlikult enamusele alluma, millega antakse enamuse võimule legitiimsus. Sellise reaalse ja eneseteadliku ühiskonna olemasolu on ülioluline õiguspärasuse ja stabiilsuse saavutamiseks riigis, millel on oma maksu- ja riigiteenistussüsteem, millest mõned kodanikud saavad netokasu ja teised netokahju. Sellise ühiskonna puudumine Euroopa tasandil ja selle kunstliku loomise võimatus on Euroopa Liidu võimu- ja toetuskriisi peamine põhjus.

Euroopa Liidu demokraatianappuse probleemi ei ole võimalik lahendada ilma võimu tagasiviimiseta riigiülesest tasandilt liikmesriikide tasandile. Põhiseadusega toimitakse aga vastupidiselt. Põhiseaduse ratifitseerimisega saab demokraatia kriisi nii Euroopa Liidus kui liikmesriikide tasandil üksnes süvendada. Nii nagu inimesed väärtustavad tervist sageli üksnes siis, kui nad on haiged, väärtustavad nad ka demokraatiat üksnes siis, kui nad on

selle kaotanud ning peavad selle tagasisaamiseks vaeva nägema. Euroopa Liidus ongi tekkinud selline olukord.

7. KUST PÄRINEB PÕHISEADUS?

LAEKENI DEKLARATSIOON JA TULEVIKUKONVENT, MIS EI TÄITNUD OMA ÜLESANNET

Põhiseaduse eelnõu koostanud 105-liikmeline organ ehk tulevikukonvent moodustati Euroopa riikide presidentide ja peaministrite poolt vastuvõetud Laekeni deklaratsiooniga 2001. aasta detsembris. Selles deklaratsioonis tunnistati demokraatia ja läbi-paistvuse nappust Euroopa Liidus ja sedastati, et Euroopa Liitu tuleb lähendada tema rahvastele, viidates võimalusele "taastada liikmesriikide ülesanded" ja "võtta aja möödudes vastu põhiseaduslik tekst".

Selle asemel asus tulevikukonvent, kuhu kuulusid peamiselt föderaalse Euroopa riigi ehitajad, suure kiiruga koostama põhiseaduse eelnõu, millega Euroopa Liit eraldati esimest korda liikmesriikidest ja muudeti nende jaoks kõrgemalseisvaks ning liikmesriikidelt kanti Euroopa Liidule üle veel rohkem võimu rahvusparlamentide arvel, sisaldamata sealjuures ühtegi ettepanekut volituste tagasiandmise kohta Brüsselilt liikmesriikide parlamentidele. Tehti üle tuhande parandusettepaneku, kuid tulevikukonventi eesistuja, endine Prantsusmaa president V. Giscard d'Estaing tõrjus eemale iga hääletuse nende osas. Giscard tegi otsuse oma arusaama järgi "konsensuse" hetkel ja nii asi jäigi. Põhiseaduse eelnõu muudeti 2004. aasta juunis peetud presidentide ja peaministrite tippkohtumise ajaks elanikkonna suurusel põhineva hääletuse, volinike arvu vähendamise osas kahele kolmandikule viie aasta pärast jne.

Üldsus ei ole kunagi soovinud, et Euroopa Liidust peaks saama omaenda põhiseadusele tuginev Euroopa riik. Selle poole püüdleb eelkõige suurriikide võimukas poliitiline ja bürookraatlik eliit. Väikeste riikide eliit läheb sellega rõõmsalt kaasa, eriti juhul, kui koduriigis on suuri probleeme, nagu näiteks Ida-Euroopas, sest siis püütakse süü ajada Brüsseli kaela. Enamikku neist ajendab vana Euroopa unelm võimsast suurriigist, vaimustus impeeriumi ülesehitamisest, võimalusest kas või natuke võtta osa suurvõimu juhtimisest, vabastades end samal ajal demokraatlikust kontrollist ja poliitilisest vastutusest oma riikide parlamentide ja valijaskonna ees. Surve ELi integreerimiseks, mis tipneb antud põhiseadusega, tuleb täielikult ülalt, mitte altpoolt.

8. EUROOPA PÕHISEADUSE STRUKTUUR

Euroopa põhiseaduse lepingus on 448 artiklit, mis on jagatud nelja ossa. Koos protokollide ja deklaratsioonidega on see 800-leheküljeline. Pärast lepingu allkirjastamist Roomas 2004. aasta oktoobris läbib see ratifitseerimise eesmärgil kõik Euroopa Liidu liikmesriigid 2006. aasta novembriks. Kümme riiki korraldavad selleks rahvahääletuse, ent kui mõni liikmesriikidest seda ei ratifitseeri, siis ei saa põhiseadus jõustuda. Ühes deklaratsioonis öeldakse, et juhul, kui kas või üks 25 liikmesriigist põhiseadust ei ratifitseeri, siis tullakse edasise tegevuse arutamiseks uuesti kokku, kuid ei ole olemas ühtegi õiguslikku mehhanismi, millega saaks põhiseadust peale suruda riigile, kes seda ei soovi või saaks sundida sellist riiki Euroopa Liidust välja astuma. Kui teoreetiliselt ütlesid 23 riiki põhiseadusele "jah" ning 2 "ei", siis võiksid need 23 riiki rajada uue liidu, mis põhineks kavandataval põhiseadusel, samal ajal kui 2 riiki säilitaksid praeguse Euroopa Liidu koos selle ressursside, struktuuride, euroraha ja institutsioonidega. Sedalaadi kahe Euroopa Liidu kõrvuti eksisteerimine on aga üsna ebareaalne.

Euroopa põhiseaduse lepingu toimetatud teksti saab näha aadressil <http://ue.eu.int/igcpdf/en/04/cg00/cg00087.en04.pdf>. Euroopa Parlamendi liikme Jens-Peter Bonde koostatud Euroopa põhiseaduse lugejasõbralik väljaanne on tänu väärtuslikule sisujuhile ja sõnastikule põhiseaduse mõistmiseks kõige sobivam tekst. See on Internetis kättesaadav aadressidel www.euabc.com, www.bonde.com ja www.euobserver.com.

Põhiseaduse I osa, milles on 60 artiklit, moodustab põhiseaduse tuuma. Selles sätestatakse liidu üldised põhimõtted, eesmärgid, väärtused, institutsioonid ja nii Euroopa Liidu kui liikmesriikide võim ja pädevused. Põhiseadus on selge ja loetav, kuigi palju pikem kui Ameerika Ühendriikide põhiseadus. Inimesed peaksid seda lugema. Selle sätted on lühikesed, kuid liikmesriikide põhiseaduste jaoks hukutavad. Nii sätestatakse I osa artiklis 1: “Käesoleva põhiseadusega asutatakse Euroopa Liit”; artiklis 6 sätestatakse: “Põhiseadus ja õigusaktid, mida liidu institutsioonid võtavad vastu liidule omistatud pädevust kasutades, on liikmesriikide õiguse suhtes ülimuslikud”; artiklis 7 sätestatakse: “Liit on juriidiline isik”; artiklis 12 sätestatakse: “Kui põhiseadus omistab liidule teatud valdkonnas ainupädevuse, võib õigusakte menetleda ja vastu võtta ainult liit, liikmesriigid võivad seda teha ainult liidu volitusel või liidu õigusaktide rakendamiseks.”

II osa (54 artiklit) sisaldab põhiõiguste hartat. Sellega antakse Euroopa Kohtule esimest korda võim otsustada inimõiguste üle kõikides Euroopa õigusega kaetud valdkondades. Euroopa Kohut ei tohiks segi ajada Strasbourgis asuva Euroopa Inimõiguste Kohutuga, mis ei ole seotud Euroopa Liiduga ja mille liikmete hulka kuulub rohkem kui 40 Euroopa riiki.

II osa on tähtis selle poolest, et põhiseadusega võib luua uusi õigusi või ära võtta olemasolevaid. Põhiseadus oleks ülimuslik meie rahvusliku põhiseaduse suhtes, mis on põhiõiguste osas õigusselge, samuti Euroopa Inimõiguste Kohtu suhtes valdkondades, mida mõjutab Euroopa õigus. Ka on mõne põhiõiguse tähendus hartas kõike muud kui arusaadav, näiteks õigus inimväärikusele või õigus heale administratsioonile. Täieliku õigusliku toimega Inimõiguste koodeksi lisamine tõestab veelgi, et see on uue Euroopa Liidu tõeliselt föderaalne põhiseadus.

Ebapiisava ohjamise korral võimaldaks Euroopa Kohtu õigusliku ülimuslikkuse doktriin tõrjuda uuel põhiõigusi käsitleval Euroopa õigusel kõrvale riigisiseseid õigusnormid äärmiselt tundlikes sotsiaalpoliitika valdkondades, olles sealjuures piiramata demokraatliku vastutuse või kontrolli kaudu.

III osa (332 artiklit) on mahukaim. Selles sätestatakse Euroopa Liidu üksikasjalik poliitika ja tegevus; kaupade, teenuste, kapitali ja tööjõu vaba liikumine; põllumajandus- ja kalanduspoliitika; majandus- ja rahanduspoliitika; välis- ja julgeolekupoliitika; kriminaal- ja õiguspoliitika; sotsiaalpoliitika; Euroopa Liidu rahastamine jne. Suur osa sellest kuulub juba praegu Euroopa õiguse alla, välja arvatud põhiseadusega Euroopa Liidule antavad uued pädevused, ent Euroopa Kohus tõlgendab neid sätteid põhiseaduse ratifitseerimise korral põhiseadusliku imperatiivina. Seepärast on Euroopa põhiseaduse lepingu sätted olulisemad kui tavapärase Euroopa Liidu lepingu sätted.

IV osas (12 artiklit) esitatakse üld- ja lõppsätted põhiseaduse ratifitseerimise ja muutmise kohta, uute liikmete vastuvõtmise ja liikmesriigi Euroopa Liidust väljaastumise kohta. Sellega nähakse ette olemasoleva liidu õiguste, vastutuse ja varade üleminek uuele Euroopa Liidule. Sellega kantakse vanast Euroopa Liidust üle 100 000 lehekülge õigusakte ja muudetakse Euroopa Kohtu pretsedendiõigus nende õigusaktide ja põhiseaduse tõlgendamise allikaks.

Protokollid. Lepingule lisatud ja erinevaid küsimusi käsitlevast 36 protokollist või kokkuleppest saavad Euroopa põhiseaduse osad ning need on õiguslikult põhitekstiga võrdselt siduvad. Nende hulgas on liri abordiküsimust käsitlev protokoll (nr 31), mis tekitas lahkkelisid 1992. aasta Maastrichti lepingu koostamise ajal, ning Euroopa Aatomienergiaühenduse protokoll. Aatomienergia kasutust reguleeriv Euroopa Aatomienergiaühenduse leping, mis pidi peale 50-aastast kehtivust lõppema 2007. aastal, jääb ELi põhiseaduse osana kehtima määramata ajaks. Lisaks on põhiseaduses 48 deklaratsiooni, mis ei ole õiguslikult siduvad, vaid tegu on asjaosaliste riikide avaldustega oma poliitiliste eesmärkide kohta.

9. UUE EUROOPA PÕHISEADUSE 11 PEAMIST TUNNUST

9.1. PÕHISEADUSLIKU ALUSE ANDMINE EUROOPA LIIDU RIIGILE

Leping on kokkulepe õiguslikult võrdsete suveräänsete riikide ehk kõrgete lepinguosaliste vahel. Põhiseadus on riigi alusseadus, milles sätestatakse riigiorganite vahelised suhted.

Senini on Euroopa Liit olnud kirjeldav termin, millega osutatakse Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise koostöö eri vormidele, millest mõned on riigiülesed ehk nn ühenduse sammas, mõned valitsustevahelised – välis- ja julgeolekupoliitika või justiits- ja siseasjade sammas.

Senini on Euroopa Liit olnud liikmesriikidest õiguslikult eristamatu. Põhiseadus muudab seda. I osa artiklis 1 sedastatakse, et “käesoleva põhiseadusega asutatakse Euroopa Liit, millele liikmesriigid omistavad pädevuse oma ühiste eesmärkide saavutamiseks”. Kõnealused eesmärgid on sätestatud I osa artiklis 3 ja need on väga laiaulatuslikud, hõlmates Euroopa Liidu väärtuste edendamist, mis on samuti väga laiaulatuslikud: konkurentsil põhinev ühtne turg, vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva sisepiirideta ala loomine, säästev areng, majanduskasv, täielik tööhõive, hindade stabiilsus, sotsiaalne õiglus, Euroopa Liidu väärtuste ja huvide säilitamine välismaailma suhtes jne.

I osa artiklis 7 sätestatakse: “Liit on juriidiline isik” ja artiklis 6 sätestatakse: “Põhiseadus ja õigusaktid, mida võtavad vastu liidu institutsioonid liidule omistatud pädevust kasutades, on liikmes-

riikide õiguse suhtes ülimuslikud”. See hõlmab loomulikult ka liikmesriikide põhiseadusi. Seda ei ole kunagi varem üheski Euroopa Liidu lepingus sätestatud.

Euroopa Liidu õigusliku ülimuslikkuse doktriini töötas 1960. aastatel välja Euroopa Kohus peamiselt seoses Euroopa Liidu majandusvaldkondadega, mille puhul Euroopa Liidu õigus tunnistas vaidluste korral ülimuslikuks liikmesriigi õiguse suhtes. See oli suhteliselt kitsas Euroopa Ühenduse ehk EÜ riigiülene valdkond.

Majandusvälised valdkonnad, näiteks välis- ja julgeolekupoliitika või tsiviil- ja kriminaalõigus, olid valitsustevahelised, põhinedes võrdsete partnerriikide vahelistel lepingutel väljaspool riigiülest ühenduse õigust. Euroopa Komisjonil, mittevalitaval organil, mis esitab kõikide Euroopa Liidu õigusaktide loomise ettepanekud, puudus sellistes valitsustevahelistes valdkondades igasugune funktsioon.

Põhiseadusega tühistatakse selline eristus Euroopa õigusega kaetud riigiülest ühenduse valdkondade ja valitsustevaheliste valdkondade vahel, kus Euroopa õigust ei kohaldata. Seega viiakse kogu valitsuste poliitika põhiseadusega kas tegelikult või potentsiaalselt Euroopa Liidu reguleerimisalasse. Liikmesriikide jaoks on üks asi kaasaminek Euroopa Liidu õigusliku ülimuslikkuse põhimõttega, mille on kehtestanud Euroopa Kohus ning mida kohaldatakse piiratud hulga valdkondade, näiteks tollimaksude või -tariifide suhtes. Teine asi on aga riigi suveräänsuse andmine Euroopa põhiseaduse alluvusse, mille reguleerimisala hõlmab kõike majanduspoliitikast kriminaalõiguseni ning kriminaalõigusest välispoliitika ja kodanike põhiõigusteni.

9.2. EUROOPA LIIDU PÄDEVUSED. EUROOPA LIIDU JA LIIKMESRIIKIDE PÄDEVUSED PIIRITLEB EUROOPA KOHUS

Põhiseadusega antakse Euroopa Liidule ainupädevus, s.o täielik otsustamisõigus teatavatel valitsemisaladel (1 osa artikkel 13). See tähendab, et liikmesriigid kaotavad selliste küsimuste otsustamisel kogu võimu. “Liidul on ainupädevus järgmistes valdkondades: tolliliit, siseturu konkurentsieeskirjad, rahanduspoliitika (eurotsooni liikmete puhul), ühine kalanduspoliitika, ühine kaubanduspoliitika.” Ainupädevus tähendab seda, et nendes valdkondades sõlmib teiste riikidega rahvusvahelisi lepinguid Euroopa Liit, mitte liikmesriigid. Liikmesriikidel on praegu juriidiline kohustus mitte sõlmida rahvusvahelisi lepinguid, mis on vastuolus kohustustega Euroopa Liidu ees.

Põhiseadusega laiendatakse oluliselt neid valdkondi, mille puhul on Euroopa Liidul õigus enda nimel lepinguid sõlmida: “Liidu ainupädevusse kuuluba ka rahvusvaheliste lepingute sõlmimine, kui selle sõlmimise on näeb ette liidu õigusakt või kui lepingut on vaja selleks, et võimaldada liidul teostada oma sisemist pädevust, või kui selle sõlmimine võib mõjutada ühiseeskirju või muuta nende kohaldamisala”. Siia kuuluvad näiteks rahvusvahelised kuritegevusalased konventsioonid ning väljaandmist ja varjupaika käsitlevad lepingud. Koos ühise välis- ja julgeolekupoliitika õigusnormidega jäetakse liikmesriigid põhiseadusega ilma paljude lepingute koostamise õigusest.

Nähakse ette jagatud pädevuse valdkonnad, mille puhul on võim jagatud Euroopa Liidu institutsioonide ja liikmesriikide vahel. See on kummaline jagamisviis, kuna Euroopa Liidu võim on põhiseaduse alusel ülimuslik või esmatähtis, seega on liikmesriikide pädevused põhimõtteliselt kõrvalised ja nõrgemad. 1 osa artiklis 12 sätestatakse: “Liikmesriigid rakendavad enda pädevust sel määral, mil liit ei ole enda pädevust rakendanud või mil liit on otsustanud lõpetada enda pädevuse rakendamise”. Liikmesriikidega jagatava võimu valdkonnad hõlmavad siseturgu, sotsiaalpoliitika elemente, majanduslikku ja sotsiaalset ühtekuuluvust, keskkonda, transporti, energiat, vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajanevat ala, rahvatervise aspekte jne. Euroopa Liidu pädevuste ja liikmesriikide pädevuste vahelisi piire puudutavad jurisdiktsiooni-vaidlused lahendab Euroopa Kohtu kaudu Euroopa Liit.

Murelikke demokraate ja suveräänsuse pooldajaid vaigistatakse I osa artikli 11 lõikega 2, milles sätestatakse: “Pädevus, mida põhiseadusega liidule ei anta, jääb liikmesriikidele”. See on nagu Ameerika Ühendriikide põhiseaduse 10. parandus, mis võeti vastu 1791. aastal ja milles sedastatakse, et “pädevused, mida põhiseadusega Ameerika Ühendriikidele ei delegeerita ja mida riikidele põhiseadusega ei keelata, jäävad vastavalt osariikidele või rahvale”. Siiski ei ole 10. parandus hoidnud ära Ameerika Ühendriikide muutumist aja jooksul täielikult väljakujunenud ja väga tsentraliseeritud liitriigiks, mille provintsid, nagu näiteks New York, Virginia ja Kansas, alluvad Washingtoni föderaalvalitsusele. Samasisuline artikkel Euroopa põhiseaduses ei veena samuti vastupidises.

Peale selle antakse põhiseadusega Euroopa Liidule õigus:

kooskõlastada liikmesriikide majandus- ja tööhõivepoliitikat;

via ellu ühist välis- ja julgeolekupoliitikat, mis hõlmab kõiki välispoliitika valdkondi, sealhulgas “ühise kaitsepoliitika järkjärgulist kujundamist”;

võtta Euroopa tasandil liikmesriikide suhtes “toetavaid, koordineerivaid või vastastikku täiendavaid meetmeid” tööstuse, tervisekaitse, hariduse, töölase väljaõppe, noorte, spordi, kultuuri ja kodanikukaitse valdkonnas.

9.3. PEAMISELT ELANIKKONNA SUURUSEL PÕHINEVAD EUROOPA LIIDU ÕIGUSAKTID, MIS ANNAVAD EELISE SUURRIIKIDELE

Peale iseseisva Euroopa riigi rajamise on põhiseaduse kõige olulisem säte (pidades silmas poliitilist võimu) peamiselt elanikkonna arvul põhineva hääletussüsteemi rakendamine Euroopa Liidu õigusaktide loomisel ministrite nõukogu poolt. Põhiseadusega tühistatakse häälte arvestamisel põhinev hääletussüsteem,

mis sätestati Nice'i lepingus Euroopa Liidu laienemise eel. Selle asemel sätestatakse põhiseaduses, et edaspidi luuakse Euroopa Liidu õigusaktid riikide ja elanikkonna arvul põhineva kvalifitseeritud hääleteenamusega: see tähendab 55% liikmesriikidest, s.o vähemalt 15 liikmesriiki, kui nende elanikkond moodustab 65% Euroopa Liidu elanikkonnast. Seega saavad 15 riiki võita hääletusel kümnet liikmesriiki, kui on täidetud 65% elanikkonna arvu kriteerium.

Riikide arvu kriteeriumi puhul peab blokeeriva vähemuse moodustama vähemalt 11 riiki, mida on varasemaga võrreldes raskem kokku saada. Peamiselt rahvastiku arvukuse kriteeriumi rakendamise Euroopa Liidu õigusaktide loomisel muudab arvuka elanikkonnaga suurriikidele nende tahtmise saavutamise hõlpsamaks. Sellega vähendatakse keskmise suurusega ja väiksemate liikmesriikide suhtelist osakaalu hääletusel. Euroopa Liidu õigusaktide vastuvõtmine lihtsustub ja see suurendab nende arvu. Põhiseaduse alusel asendatakse riikidele omase terminoloogia kohaselt sõna 'direktiiv' sõnadega 'Euroopa Liidu õigusakt'.

9.4. LIIKMESRIIKIDEL PUUDUB EUROOPA KOMISJONIS ÜHE KOLMANDIKU AJA JOOKSUL VOLINIK

Üks kolmandik liikmesriikidest kaotab oma voliniku viis aastat pärast põhiseaduse jõustumist. Seega ei ole kõigil liikmesriikidel pika perioodi jooksul esindajat organis, mis kavandab kõik liikmesriikidele ja kodanikele kohustuslikuks täitmiseks mõeldud Euroopa Liidu õigusaktid.

9.5. UUS POLIITILINE PRESIDENT, EUROOPA LIIDU VÄLISMINISTER JA DIPLOMAATILINE KORPUS NING EUROOPA PROKURATUUR

Presidentidest ja peaministritest koosnev Euroopa Ülemkogu valib viieks aastaks alalise Euroopa Ülemkogu eesistuja ehk presidendi, kes juhatab kvartali tippkohtumisi. Olemasolev kuuekuuline Euroopa Liidu eesistujariigi rotatsioonisüsteem kaotatakse. Euroopa Ülemkogu president on Euroopa Liidu kõrgeim ametikandja, peamine poliitiline esindaja, riigipea ja kõrgeim esindaja rahvusvahelisel areenil.

Euroopa Liidu välisminister viib ellu liidu ühist välis- ja julgeolekupoliitikat, juhatab välisministrite nõukogu, juhib Euroopa Liidu diplomaatilist teenistust (Euroopa välistegevuse talitus), olles ka komisjoni asepresident. Välisminister on üksnes riikidel. Ülejäänud maailma jaoks on Euroopa Liidu välisminister noore ja kogematu Euroopa riigi välispoliitika esindaja. Kuna välisminister määratakse häälteenamusega, teeb see võimalikuks olukorra, kus mõnda liikmesriiki esindab rahvusvaheliselt Euroopa Liidu tasandil nende jaoks vastuvõetamatu isik.

Euroopa Prokuratuur uurib Euroopa Liidu vastu toime pandud pettusi ja selle volitused võivad ühehäälsuse alusel laieneda mis tahes tõsise piiriülese kuriteo uurimiseni.

9.6. EUROOPA PÕHISEADUSE MUUTMINE TÄIENDAVATE LEPINGUTE VÕI RAHVAHÄÄLETUSTETA

Passerelle'i ehk silla klausel

IV osa artiklis 444 sätestatakse, et presidentidest ja peaministritest koosnev Euroopa Ülemkogu võib ühehäälsel otsusel korral lubada ministrite nõukogul teha kvalifitseeritud

hälteenamusega otsuse nendes valdkondades, mille puhul praegu nõutakse ühehäälsust. Seda ei saa teha riigi parlamendi vastuoleku korral, kuid vaja ei ole ka riikide parlamentide formaalset heakskiitu.

See tähendab, et liikmesriikide valitsusi esindavate presidentide ja peaministrite nõusoleku korral võib need valdkonnad, mille puhul on riikidel endiselt vetoõigus, panna edaspidi Euroopa Liidus enamushääletusele ilma, et oleks vaja uusi lepinguid, parlamendi ametlikku heakskiitu või ratifitseerimist rahvahääletusel. Praegu nõutakse seda iga sellise muudatuse korral.

Tulevikukonvendi eesistuja Giscard d'Estaing nimetas selle artikli *passerelle*'i ehk silla klausliks, Euroopa põhiseaduse keskseks uuenduseks. Põhjust ei ole raske ära arvata. Selle artikli ja muude *passerelle*'i klauslite olemasolu tähendab seda, et põhiseadus ei ole täiesti täpne juhised enda sätetele.

Paindlikkuse klausel

Peale selle on põhiseaduses paindlikkuse klausel (I osa artikkel 18), milles sätestatakse, et juhul, kui põhiseaduses ei ole sätestatud Euroopa Liidule piisavalt volitusi tema laiaulatusliku eesmärgi saavutamiseks, võtab ministrite nõukogu ühehäälselt asjakohased meetmed. See võimaldab ministrite nõukogul laiendada oma volitusi ilma uute lepinguteta, kui nad teevad otsuse ühehäälselt. Seda meetodit on aastate jooksul laialdaselt kasutatud siseturuküsimuste puhul. Põhiseadusega asendatakse olemasolev lepingu artikkel nr 308, mida kohaldatakse üksnes siseturu suhtes, ja laiendatakse selle rakendusala kõikidele Euroopa põhiseaduses käsitletavatele valdkondadele, sealhulgas tsiviil- ja kriminaalõigusele, põhiõigustele, sotsiaalpoliitikale, kultuurile jm. Nii kindlustatakse sellele eeldatavalt demokraatlikule dokumendile erakordne võim.

Delegeeritud Euroopa määrused

Põhiseaduse I osa artikliga 36 võimaldatakse ministrite nõukogul delegeerida seadusandlikud volitused, näiteks määruste andmise volituse Euroopa õiguse mitteolemuslike osade täiendamiseks või muutmiseks Euroopa Komisjonile. Nõukogu otsustab, mis on mitteolemuslik, kuid see võib hõlmata väga paljut. See muudab ametisse määratud isikutest, mitte rahva poolt valitud esindajatest koosneva Euroopa Komisjoni, mida Prantsusmaa

president De Gaulle kirjeldas kui “riigita tehokraatide salaühendust, mis ei ole kellegi ees vastutav”, sõltumatuks seadusandjaks, kellele me Euroopa Liidu kodanikena peame kuuletuma.

9.7. LOJAALNE TOETUS EUROOPA LIIDU VÄLIS- JA JULGEOLEKUPOLIITIKALE. EUROOPA LIIDU KAITSETEGEVUS – VALIKUVÕIMALUSTEST KOHUSTUSENI

Põhiseadusega nähakse uue Euroopa riigi jaoks ette ühtne välis- ja kaitsepoliitika. I osa artiklis 40 sätestatakse, et “enne tegevuse elluviimist rahvusvahelisel areenil peab iga liikmesriik teiste liikmesriikidega nõu kas Euroopa Ülemkogus või nõukogus.” Seega välistatakse põhiseaduse alusel Euroopa Liidu liikmete iseseisva välispoliitika teostamine. Põhiseaduses sätestatakse, et liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika küsimustes “kuuluvad liidu pädevusse kõik välispoliitika valdkonnad ja kõik liidu julgeolekuga seotud küsimused, kaasa arvatud ühise kaitsepoliitika järkjärguline kujundamine, mis võib viia ühiskaitseni” (I osa artikkel 16).

Põhiseadusliku kohustusena sätestatakse, et “liikmesriigid toetavad aktiivselt ja tingimusteta liidu ühist välis- ja julgeolekupoliitikat lojaalsuse ja vastastikuse solidaarsuse vaimus ning järgivad liidu meetmeid selles valdkonnas”. Siinkohal osutab sõna ‘lojaalsus’ jälle sellele, kes on ülem.

Põhiseaduse I osa artikli 41 lõikes 3 nõutakse, et kõik liikmesriigid, kaasa arvatud sõjaliselt neutraalsed riigid, “annavad ühise

kaitse- ja julgeolekupoliitika rakendamiseks liidu käsutusse oma tsiviil- ja sõjaväevõimsuse” ja “täiustavad järk-järgult oma sõjalist võimekust”. Põhiseadusega viidatakse lirimaa, Taani, Rootsi ja Austria ametliku sõjalise neutraalsuse lõpule, kuna Nice'i lepingu säte, millega nähakse ette, et ühise kaitsepoliitika järkjärguline kujundamine “võib viia ühiskaitseni juhul, kui Euroopa Ülemkogu peaks sellekohase otsuse tegema”, asendatakse põhiseaduse sättega, millega nähakse ette, et ühise kaitsepoliitika järkjärguline kujundamine “viib ühiskaitseni, kui Euroopa Ülemkogu niiviisi ühehäälselt otsustab” (I osa artikkel 41).

Tõhustatud koostööd, millega võimaldatakse riikide rühmitustel kasutada Euroopa Liidu institutsioone omavaheliseks tihedamaks integratsiooniks, võib nüüdsest kohaldada julgeoleku- ja militaarvaldkonnas. See ei olnud lubatud Nice'i lepinguga. Põhiseaduses nimetatakse seda “struktuurseks koostööks”. See riikide siserühmitus seotakse tulevikus tõenäoliselt vastastikuse kaitsepaktiga, mis hakkab Euroopa Liidu välisministri toetusel tegema tihedat koostööd NATOga. Põhiseadusega ei nõuta, et Euroopa Liidu sõjaline tegevus oleks kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirjaga, mis on nüüdisaegse rahvusvahelise õiguse aluseks. Euroopa Liit jätab endale loodava suurvõimuna õiguse vajaduse korral ÜRO põhikirja eirata.

9.8. EUROOPA KOHUS HAKKAB EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE HARTA ALUSEL OTSUSTAMA MEIE ÕIGUSTE ÜLE

On õige, et Euroopa Liit ja selle institutsioonid peaksid respekterima ja järgima inimõigusi. Kuid kas neil peaks olema ka pädevus nende õiguste kindlaksmääramiseks?

Põhiseaduse II osaga muudetakse Euroopa Liidu põhiõiguste harta, mis kiideti poliitilise dokumendina heaks 2001. aasta Nice'i tippkohtumisel, riigiüleses Euroopa õiguses meile õiguslikult sidu-

vaks. Sellega antakse Euroopa Kohtule volitused meie õiguste määratlemiseks kõikides Euroopa õigusega hõlmatud valdkondades, sealhulgas selle õiguse rakendamisel liikmesriikides. Euroopa õiguse rakendusala on nüüd tohutult suur ja enamikku Euroopa Liidu poliitikavaldkondi saab tõlgendada inimõiguste kontekstis.

Euroopa õiguse ja siseriikliku õiguse vaheliste piiridega seotud vaidlused lahendab Euroopa Kohus. Seetõttu lisandub Euroopa Liidu tasandile põhiõiguste kaitsmisega tegelevaid advokaate ja kohtunikke. Pikaleveninud õigusemõistmine tähendab saamata jäänud õigust. Korporatiivsetel suurettevõtetel on Euroopa Kohus lihtsam nõudeid vaidlustada kui eraisikutel. See peaks praktikas muutma inimõiguste kaitsmise aeglasemaks ja raskemaks.

Põhiseaduses sedastatakse, et hartaga “ei kehtestata liidule ühtegi uut pädevust ega ülesannet”. Euroopa Liit aga ei abiellu mitte kellegagi, ta ei paku tervishoiu- ega haridusteenuseid, ei vaeva end selliste küsimustega nagu näiteks kloonimine, akadeemiline vabadus, laste ja vanurite õigused, sõjaväeteenistusest keeldumine moraalsetel või usulistel kaalutlustel jne. Miks peaks siis Euroopa Liit panema eelpool nimetatud ja paljud muud punktid harta õiguste loetellu, kui need jäävad täielikult väljapoole Euroopa Liidu pädevusi ja ülesandeid ning on senini kuulunud liikmesriikide, nende põhiseaduste ja kohtute ainupädevusse? Miks peaks neid loetlema, kui need ei ole täitmisele pööratavad?

Peale selle puudub Euroopas üksmeel mitmete inimõigusi käsitlevate küsimuste osas, nagu narkootikumid, kohtumenetlused, vandekohtunike kasutamine õigusemõistmisel, religioossete sümbolite kasutamine koolides, abielu, pärimisõigus, abort, eutanaasia. Kuidas saab Euroopa Kohus sätestada ühised Euroopa õigusnormid sellistes tundlikes valdkondades?

II osa artikliga 112 võimaldatakse kõrvale jätta kõik hartas sätestatud õigused, nähes ette, et neid õigusi saab piirata õigusaktidega “liidu üldiste huvidega seotud eesmärkide saavutamiseks”. Niisiis ei ole põhiõigused sugugi nii olulised. Konflikt õiguse ja õiguse kõrvalejätmise õigustuse vahel on suuresti poliitiline ning otsustatakse, kumma puhul saaks Euroopa Kohus enda pädevust veelgi laiendada.

Harta preambulas sedastatakse, et selles loetletud põhiõigusi tuleb tõlgendada nende selgituste kontekstis, mille harta esialgu koostanud tulevikukonvent andis. See tähendab, et hartas loetletud õiguste ilmselget õiguslikku tähendust võib Euroopa Kohus nende tõlgendamisel oluliselt muuta, tuginedes dokumendile, mille on loonud põhiseaduse koostanud organist erinev organ.

II osa artiklis 62 sätestatakse, et “mitte kedagi ei karistata surmanuhtlusega ega hukata”. Siiski kärbitakse seda piirangut põhiõiguste selgituste artikliga ja sätestatakse, et surmanuhtlust võib kohaldada “sõja ajal või otsese sõjaohu korral”, eeldatavalt Euroopa Liidu juhitavate operatsioonide puhul, samas kui kõik liikmesriigid on surmanuhtluse selliste asjaolude puhul tühistanud.

Hartaga ei suurendata töötajate õigusi organiseeritud või kollektiivse tegevuse osas, nagu mõned on väitnud. II osa artiklis 88 sedastatakse, et töötajatel on need õigused “riiklike õigusaktide ja tava kohaselt”. Seda rõhutatakse põhiõiguste selgitustes, mis moodustab nüüd põhiseaduse osa, ja märgitakse, et kollektiivse tegevuse õigus kuulub ametiühingute õiguste hulka, mis on sätestatud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 11, olles kõikidele liikmesriikidele juba siduv. Niivõrd kui II osa artikliga 112 võimaldatakse põhiõiguste piiramist liidu huvides, võivad mõned Euroopa Kohtu otsused ohustada edaspidi neid töötajate õigusi, mille eest on kaua võideldud ja mis on kehtestatud riiklikul tasandil. Sellisel kujul kaitstakse hartaga ilmselgelt tööandja õigust jätta tähelepanuta töötajate huvid, nii nagu ka töötaja streigiõigus, olenevalt riikliku tööõiguse sätetest.

Tegelikult on Euroopa Liidu põhiõiguste harta muutmine põhiseaduse alusel õiguslikult siduvaks seotud pigem võimuteema kui põhiõigustega. Ameerika Ühendriikide ajalugu näitab, et inimõiguste andmisel Euroopa Kohtu pädevusse on tohtu föderaalne liitmise võime. Seega võib liidu ülemkohus ehk Euroopa Kohus tungida põhimõtteliselt meie elu igasse valdkonda.

9.9. EURO SAAB PÕHISEADUSLIKULT EUROOPA LIIDU VALUUTAKS

I osa artiklis 8 sätestatakse, et “liidu vääring on euro”. Põhiseaduse vastuvõtmise korral hääletavad kõik Euroopa Liidu liikmesriigid oma riigi vääringu kaotamise ja euroga asendamise poolt ning nad on põhiseaduse alusel seda kohustatud tegema, kuigi praegusest 25 Euroopa Liidu liikmest kasutab 13 liikmesriiki endiselt oma riigi vääringut.

9.10. EUROOPA LIIDU LAIALDASED LISAPÄDEVUSED

Põhiseadusega laiendatakse Euroopa Liidu pädevusi liikmesriikide õigusest kõrgemalseisvate õigusaktide loomisel rohkem kui 40 uues poliitikavaldkonnas või -küsimuses lisaks 35-le Nice'i lepinguga kokku lepitud valdkonnale ja 19-le 1998. aasta Amsterdami lepingus käsitletud valdkonnale.

Põhiseadusega kaotatakse enamiku küsimuste puhul liikmesriikide vetoõigus. Euroopa Liidule üleantavate uute valdkondade hulgas on õiguskoostöö kriminaal- ja tsiviilküsimustes, kriminaalmenetlused, kuritegude defineerimine ja sanktsioonid, piirikontroll, varjupaigaõigused ja immigratsioon, kodanikukaitse, Euroopa Politseiamet ja Eurojust, energia, kultuur, avalikud teenused, tõuke- ja ühtekuuluvusfondid jne.

I osa artiklis 12 sätestatakse, et “liikmesriigid kooskõlastavad oma majandus- ja tööhõivepoliitikat III osas sätestatud korras, mille kindlaksmääramine on Euroopa Liidu pädevuses”. Sellega antakse liidule ulatuslikud järelevalve- ja koordineerimisõigused liikmesriikide suhtes. Nendega võimaldatakse Euroopa Liidule palju rohkemat, kui seda teevad olemasolevad Euroopa Liidu lepingud, ning need pädevused võivad hõlmata näiteks maksupoliitikat, riiklikke kulutusi, pensioni- ja tööstuspoliitikat.

9.11. IDEOLOOGILINE PÕHISEADUS

Iga normaalse riigi põhiseaduses sätestatakse poliitiliste otsuste tegemise eeskirjad ja institutsiooniline raamistik. Põhiseaduses ei püüta käsitleda nende otsuste ideoloogilist sisu. See jäetakse vasak- ja parempoolsete parteide poliitiliste vaidluste teemaks, mille puhul järgitakse põhiseaduses sätestatud otsuse tegemise eeskirju.

Euroopa põhiseadus on teistsugune. Sellega nähakse ette konkreetne majandussüsteem, mis põhineb äärmuslikul neo-liberaalsel ideoloogial ja mida üritatakse põhiseadusliku kohustusena külge kleepida 450 miljonile eurooplasele.

Põhiseadusega muudetakse klassikalise *laissez-faire*'i põhimõtted ning kaupade, teenuste, kapitali ja tööjõu vabal liikumisel põhinev piiriülene vaba konkurents põhiseaduslikeks kohustus- teks, mida institutsioonid rakendavad kehtestatud eeskirjade kohaselt ning mida pöörab täitmisele Euroopa Kohus. Samal ajal viib põhiseadusega ette nähtud riigiülese reguleerimise sanktsioon mõne riigi, näiteks Prantsusmaa, korporatiivsed valitsustavad üleeuroopalisele tasandile.

Põhiseadusega kehtestatakse Euroopa Keskpanga jaoks monetaristlik majanduspoliitika, ning panga ainukeseks ülesandeks intressimäärade kehtestamisel ja eurotsooni rahavaru haldamisel oleks hindade stabiilsuse tagamine, mitte aga majanduskasvu maksimeerimine, tööhõive soodustamine ega sotsiaalse ühtekuuluvuse edendamine.

Põhiseadusega soodustatakse avalike teenuste erastamist ja võimaldatakse sellise poliitika kohaldamist kolmandates riikides kaubandus- ja investeerimislepingute kaudu, mille Euroopa Liit sõlmib ühise kaubanduspoliitika raames.

Põhiseaduses sätestatakse ühe Euroopa Liidu eesmärgina "kõrge konkurentsivõimega sotsiaalne turumajandus", kuid ei esitata määratlust terminile 'sotsiaalne turumajandus', mis on võetud Saksamaa põhiseadusest, ega sätestata midagi, mis osutaks millelegi muule kui konkurentsi maksimeerimisele. Euroopa põhiseaduse lepingu ideoloogiliste eesmärkide ja väärtustega püütakse ühiskonna poliitilised põhivalikud lükata määratlemata tulevikku. Seda ei püüta teha mitte ühegi nüüdisaegse põhiseadusega.

10. ALTERNATIIV EUROOPA PÕHISEADUSELE

Kui üks või mitu riiki lükkavad kavandatava põhiseaduse tagasi, jätkub Euroopa Liidu praegune areng 2003. aasta Nice'i lepingu alusel sellise hääletuskorraga, mis sätestati 27 riigist koosnevale Euroopa Liidule.

Sel juhul oleks vaja üle vaadata Laekeni deklaratsioon ja kutsuda uuesti kokku Euroopa tulevikukonvent, mis peaks olema demokraatlikum kui praeguse ebademokraatliku dokumendi loonud Giscard'i Euroopa riigi ülesehitajate esinduskogu. Seejärel tuleks korraldada aus arutelu Euroopa rahvaste ja parlamentide vahel, et käsitleda sellist Euroopat, mida rahvas tegelikult tahab.

See Euroopa ei oleks kindlasti riik ega supervõim, mida juhivad vähesed eliitpoliitikud ja -bürookraadid ja kus Euroopa vanadel riikidel on põhiseaduse kohaselt alluvate piirkondade staatus. Tõenäolisemalt tahab rahvas elada Euroopas, kuhu kuuluvad koostööd tegevad iseseisvad demokraatlikud riigid, kellele Brüssel tagastab nende pädevused, nii nagu soovitati algsest Laekeni deklaratsioonis, mida Giscard'i tulevikukonvent täielikult eiras.

Tõenäoliselt on see selline Euroopa, kus liikmesriikide parlamentide ja valijate demokraatlikud õigused on taastatud ning

meie mandri rahvastele taaskehtestatakse demokraatia, poliitiline enesemääramine ja elanikkonna kõiki rühmi esindav valitsusvõim.

**Kogu Euroopa demokraadid peaksid ütlema “ei” Euroopa põhiseadusele,
“ei” Euroopa Liidu riigi põhiseadusele ning
“jah” demokraatiale.**